

BONINO DA MILANO, *Sv. Marko*, detalj portala korčulanske katedrale

nisu utjecale na stilska shvaćanja no, s obvezatnim preslicama na učelku prednjega zida, važne su za oplemenjivanje krajolika što je vidljivo uokolo Šibenika, na Hvaru, Pagu i Cresu, te Konavlima i posvuda gdje je gotički stil davao dimenzije i kriterije uljudenoga življenja.

Kiparstvo. Gotičko se kiparstvo začima u okrilju graditeljstva kao sadržajna i estetska dopuna velikih umjetničkih građevina u posljednjoj četvrtini XIII. st. Tada su se novim stilskim kazivanjem na portalu trogirске katedrale javili sljedbenici majstora *Radovana* (1240), dok se na njegovim reljefnim prizorima tek naslućuju nova stilska shvaćanja u smislu naturalističkih zapažanja. U dovršenju toga prijelomnoga spomenika, drugi su majstori jače naglasili tematiku Grijeha, te borbu Dobra i Zla. Premda su pri obradi velikih kipova Adama i Eve te apostola na vanjskim zonama dovratnika, odnosno prizora Muke na završnome luku nadvoja ulaza, pokazali manje darovitosti, oni su pri snalaženju u zapletenim ikonografskim zadacima jednako kao i u pratećoj dekoraciji te konačnu obrisu portala, zapravo obavili zamjetnu gotizaciju cjeline (nakon 1280). Drugdje u Dalmaciji takve promjene zbog jačine tvrdokorne romaničke predaje nisu zamjetljive u domaćemu stvaralaštvu, sve dok vodstvo u njemu nisu preuzeli stranci ili dok obogaćeni sloj nije počeo nabavljati umjetnine iz središta izvan hrv. granica.

Istodobno je na zagrebačkoj katedrali kao žarišnome mjestu proboja gotike u kontinentalnu Hrvatsku neosporna nazočnost srednjoeur. majstora. Uz to što su bili tvorcima imanentno gotičkih kiparskih umetaka u skeletnoj konstrukciji svih faza i dijelova velebnoga zdanja (XIII–XV. st.), pridonijeli su i motivici i tematici tadašnje oskudne plastike s kojom se na sličan način vizualno i simbolično oživljuju ostale crkvene gradnje. Na zglobovima nosača svodova i otvorima zidova po općim običajima stila razmještaju se maštovita figuralika i veristički biljni ukras oplićući čak klesani tipični namještaj svetišta. Pripadnici mahom srednjoeur. umj. krugova radili su na crkv. građevinama od kaptolske kapele Sv. Stjepana (oko 1260), kapele u burgu hercega Kolomana na Medvedgradu (oko 1280), do kasnijih svetišta pavlina u Lepoglavi (nakon 1435) ili franjevac u Iloku

(oko 1470). Neosporno je da su oni odredili opće parametre gotičkoga kiparstva u kopnenome dijelu Hrvatske gdje se ono nije snažno ni razvilo jer je u XIV. st. prevladavala struja u gradnji crkava koja je naglašavala konstruktivne a zanemarivala dekorativne elemente. Tijekom XV. st. još su mjesni majstori rijetko ponavljali tipizirane motive sa zamjetnom nezgrapnošću (Belec, Marjanci, Brodski Drenovac), tako da je stilska evolucija usporena, a skulpturalna baština u cjelini oskudna. Jedini je složeniji figuralni ciklus na južnome portalu crkve Sv. Marka u Zagrebu, što ga je oko 1400. izradio član južnorajnske radionice Parlera. Ciklus je izveden s dvanaest kipova apostola u nišama, poput oltara, što je, uz arhaičnost u modeliranju likova dokaz provincijskoga shvaćanja.

Istra je drukčije iskazala svoje regionalne osobitosti; tako su najprije u Puli klesari zaposleni na podizanju općinske palače oko 1280. bojažljivo otklanjali romaničku ukočenost, ali ne i geometrijske stilizacije na oskudnoj figuraciji. Tragove svojega umijeća ostavili su na reljefnim likovima svetaca s razmetnute novogradske propovjedaonice koja prethodi onoj iz crkve Sv. Sofije u Dvogradu, djelu zreloga XIV. st. zasnovanu poligonalno s košarom zatvorenim reljefima na visoku stupovlju. Ograničenost zadatka zbog skučenih životnih prilika rezultirala je skromnim dometima u kojima se skulptura teško oslobađa crta naivnosti i arhaičnosti. Tek na nekoliko samostalnih, figuralnih radova poput reljefa vitkoga Sv. Ivana Krstitelja, vjerojatno franc. postanka, u Puli vidljivo je škrtost ustaljivanje gotičkoga deskriptivnoga izraza. Odlučujući su bili venec. utjecaji, obilježivi odmjeranim realističkim pristupom i radove domaćih majstora počev od gradića Z istarske obale. Nabavljali su se uglavnom zanatski kiparski proizvodi, ponajviše crkveni namještaj. Ipak se zgodimice nalaze kvalitetnija djela među kojima se ističe monumentalni kip Sv. Eufemije za župnu crkvu u Rovinju, izrađenu od mramora rukom vrsnoga kipara. O visokoj kakvoći svjedoči drvena skulptura, bliža ondašnjim obrednim potrebama pa i shvaćanjima ljepote, kupovana bilo u apeninskim bilo u sjevernoeur. središtima. Stoga između istarske baštine te vrste i one diljem ostale hrv. obale nema bitnih razlika, premda je ovdje razmjerno mnogobrojnija. Naprotiv, slabije su zastupljeni radovi mjesnih klesara koji rjeđe posežu za figuralnim uresom, a češće klešu u gotici uvriježene ukrasne detalje crkv. građevina u retardiranim oblicima kroz cijelo XIV. i XV. st., pogotovo u unutrašnjosti Istre (luneta portala Sv. Martina u Bermu, svodni zaglavci u Oprtlju, sjedeći kip Sv. Antuna u Savičentu itd.). Čak je i Poreč u umj. postignućima zaostao za susjednim Koprom, jače vezanim uz Veneciju, premda je imao dobre radionice koje su dale gotički pečat stambenoj arhitekturi grada.

Kiparstvo XIV. st. u Dalmaciji nakon gašenja romaničkih oblikovnih iskustava teško deseže razinu gotički dorečenoga likovnoga izraza. Kvalitetom se izdvaja grobna plastika u kojoj se ostvaruje uspješna sinteza realizma i idealizacije u prikazu ljudskih likova. Istančanošću izvedbe ističe se poč. XIV. st. nastali reljef Sv. Šimuna s proćelja kamenoga svečeva sarkofaga u Zadru, a još uvjerljiviji su lik Bl. Ivana, zaštitnika Trogira ležećega na odru i reljefi svetaca iz monumentalnoga sklopa njegove grobnice koju je 1348. izradio član čuvene mlet. radionice *De Sanctis*. — Dalji korak u razvitku potvrđuju sarkofazi bogatih patricija u samostanu franjevac, te crkv. dostojanstvenika u dominikanaca unutar dubrovačkih zidina. Uglavnom se vezuju uz dostignuća također mlet. kipara čija je nazočnost u primorskoj Hrvatskoj arhivski osvjedočena, uključujući i slučajeve njihova prinarođivanja (*Ivanče Corbo*). Zahvaljujući njima prevladana je pomalo pučka, pretežito deskriptivna domaća klesarsko-kiparska proizvodnja te se glavnina stvaralaštva približava internacionalnome gotičkome stilu.

Smjerovi osuvremenjivanja bili su u pojedinim gradovima različiti jer je svaka sredina kroz specifične sadržaje, a i prihvaćanje umjetnika s raznih strana zadovoljavala svoje potrebe. Primjer je toga npr. stroga i pregledna kompozicija Gospe s gradskim zaštitnicima u luneti zadarske katedrale iz 1324. nepoznata majstora, vjerojatno srednjotal. školovanja, dok je toskanske odjeke G. Pisana 1331. u Trogir prenio majstor *Mavar*, potpisani tvorca odlične grupe Navještenja na ciboriju stolne crkve, inače vrlo nalik kipovima istoga sadržaja u mlet. bazilici Sv. Marka. A da odatle nisu dolazili baš istaknuti kipari, svjedoči djelatnost *Nikole Dentea* oko 1370. u Splitu i Trogiru. Svakako je cijela obala pokazivala otvorenost prema suvremenim stremljenjima, što se, više nego u kamenoj, očituje u drvenoj skulpturi, namijenjenoj poglavito unutrašnjoj opremi crkava. Ona zadovoljava opću težnju doba za predočivanjem različitih svetih zaštitnika, još